

De iurisprudencia et iure publico

JOG- ÉS POLITIKATUDOMÁNYI FOLYÓIRAT
JOURNAL OF LEGAL AND POLITICAL SCIENCES

2024.

XV. évfolyam / Vol. XV

2. szám / No. 2

Főszerkesztő / Editor-in-Chief

PACZOLAY Péter

Társszerkesztők / Editors

BALÁSSY Ádám Miklós, FEJES Zsuzsanna, KOVÁCS Endre Miklós,
KÖNCZÖL Miklós, TÓTH J. Zoltán

Nemzetközi Tanácsadó Testület /
International Advisory Board

Dalibor ĐUKIĆ, Kateřina FRUMAROVÁ,
Ján ŠKROBÁK, Aleksandra SYRYT.

Kiadja a

Magyar Jog- és Államtudományi Társaság

Publishing

Hungarian Association of Law and Political Sciences

HU ISSN 1789-0446

ELŐSZÓ / PREFACE

AMBRUS István

A Mészáros Ádám emlékpályázatról - 1 -

TANULMÁNYOK / ARTICLES

BREZNYÁN Gergő András

A gyermekkor és kóros elmeállapot társtettességet felbontó jellegének vizsgálata a bírói gyakorlat tükrében - 2 -

HORVÁTH Csaba

A túllépés szabályozásának hiányosságai a felbujtás körében - 15 -

KOVÁCS Lili

Dogmatika és jogalkalmazás – gondolatok a tettesi és részesi cselekmények elhatárolásáról a költségvetési csalás bűncselekményénél - 32 -

LÁSZLÓ Balázs

A hazai bűncselekmény-fogalmak a Csemegi-kódex koráig - 46 -

SZAKMÁRY Péter

Az elfogási jog kérdései, különös figyelemmel a jogos védelem jogintézményével való kapcsolatra - 57 -

Szakmáry Péter
Eötvös Loránd Tudományegyetem
Állam- és Jogtudományi Kar
végzős joghallgató

XV. évfolyam | Vol. XV
2024/2. szám | No. 2/2024
Tanulmány | Article
www.mjat.hu

Az elfogási jog kérdései, különös figyelemmel a jogos védelem jogintézményével való kapcsolatra*

ABSTRACT

In domestic legal literature, a lot of discussion revolves around the legal institution of justifiable defence, resulting in a highly detailed and developed system. In contrast, the right to capture a perpetrator caught in the act (citizen's arrest) has been addressed by the legislature with only a single brief provision. This rule is regulated by the Hungarian Code of Criminal Procedure. The issue is that, in the absence of detailed regulation, the burden falls on the courts to assume legislative tasks through specific cases. This raises serious constitutional and, consequently, legality concerns. This study aims to highlight these emerging issues and find solutions.

KEYWORDS: *justifiable defence, citizen's arrest, criminal procedure, legality, fundamental rights*

* Ezen pályamunka a Magyar Jog- és Államtudományi Társaság és a Mészáros Ádám Emlékbizottság által Mészáros Ádám emlékére, 2024. január 13-án meghirdetett tudományos pályázat keretében készült.

Bevezetés

*Libertas inaestimabilis res est.*¹

Jogos védelemről írni, hiszen ez volt a pályázati főkategória, nem egyszerű. Elsősorban azért nem, mert elődeink, némi túlzással, mindent megírtak róla. Degré Lajos², Finkey Ferenc³, Edvi Illés Károly⁴, számos további szerző, kommentár és tankönyv tárgyalja. Kis műhelytitkot elárulva, első gondolatom az volt, írok egy tanulmányt, mely a hatályos szabályozást kritizálva, szubjektív elem beiktatásának indokoltsága mellett tör lándzsát, vagyis, hogy a jelenleg teljes mértékben objektív alapokon álló büntethetőségi akadályt szubjektivista szempontok szerint alakítsuk át. Degré munkásságának áttanulmányozása után azonban rá kellett jönnöm, hogy mindezt már jóval előttem megírták, s, ha én ugyanazt papírra vetem, tudományos értéke írásomnak nem, vagy alig-alig lesz, s hozzáadott érték hiányában időpazarlás lenne az egész.

Van ugyanakkor a jogos védelemnek egy, bizonyos szempontok szerint, büntetőeljárás páryja, amely nem más, mint az ún. elfogási jog (citizen's arrest), amelynek hazai szakirodalma és bírói gyakorlata igen szerény. Emiatt fontosnak és izgalmasnak tartom az ezzel való foglalkozást. Tartva ugyanakkor magam a jogos védelem témaköréhez, a nyilvánvalóan eltérő természetük ellenére, a két jogintézmény összehasonlítását igyekszem elvégezni. Indokolt ez már csak azért is, mert az elfogási jog áttételesen, mint jogszabályi engedélyen alapuló, jogos cselekmény, ugyanúgy büntethetőséget kizáró ok, mint a jogos védelem. Az is kérdés, hogy a jogos védelem és az elfogási jog milyen kapcsolatban áll egymással és adott esetben, hogyan egészíthetik ki egymást.

Ezekre és hasonlóan izgalmas kérdésekre igyekszem keresni alábbi tanulmányommal a választ. Fontos ugyanakkor kiemelni, hogy nincsen egyszerű dolgom, hiszen egyszerre kell büntető eljárásjogi, alkotmányjogi és büntető anyagi jogi dimenziókban mozogni. Mindezek ellenére bizom benne, hogy jelen tanulmány hozzájárul a jogintézmény fejlődéséhez.

I. A terminológiáról

Munkámban a Be. 273. §-ban szabályozott jogintézményt *elfogási jog*nak, illetve *magánelfogás*nak nevezem. Alkalmazható egyébként a magánőrizet, amely sokkal inkább volna „büntetőjogias”, ellenben a jogszabály indokolása a kényszerintézkedésektől, az őrizettől is egyértelműen elhatárolni törekszik⁵, így ez kevésbé szerencsés kifejezés. Utóbbi ok miatt az elfogásra sem a *kényszerintézkedés*, hanem a *kényszercselekmény*t tartom alkalmazandónak. Az elfogási jog bevett a szakirodalomban, ahogyan a magánelfogás is, amely a magánérszak legitim alkalmazásának lehetőségét jobban kifejezi. Györe⁶ például ez utóbbi terminust alkalmazza, ellenben Gellér – Ambrus szerzőpáros⁷, Mészáros Ádám Zoltán⁸, Ujvári Ákos⁹ elfogási jogról beszélnek.

¹ „A szabadság értéke felbecsülhetetlen.” lásd: Hamza Gábor-Kállay István: *De diversis regulis iuris antiqui*. Aurum Alapítvány, Budapest, 2021. 45. o.

² Degré Lajos: *A jogos védelem az anyagi büntetőjogban. Tanulmány az anyagi büntetőjog köréből*. Politzer Zsigmond és Fia, Vác, 1910.

³ Finkey Ferencz: *A magyar büntetőjog tankönyve*. Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Budapest, 1914. 206-213. o.

⁴ Edvi Illés Károly: *A büntetőtörvénykönyv magyarázata*. Révai Testvérek, Budapest, 1984. 288-302. o.

⁵ 2017. évi XC törvény indokolása- a büntetőeljárásról 273. §-hoz

⁶ Györe István: *A magánelfogás mint büntethetőséget kizáró ok*. In Magyar Jog, 2003/2. szám, 67-77. o.

⁷ Gellér Balázs – Ambrus István: *A jogos védelmi helyzetben kifejtett elhárító cselekmény szükségessége, valamint a szituációs jogos védelem a legújabb bírói gyakorlat tükrében*. In Magyar Jog, 2018/2. szám, 119-128. o.

⁸ Mészáros Ádám Zoltán: *A jogos védelem és a végszükség korlátainak túllépéséről*. In Büntetőjogi Szemle, 2014/2. szám, 62-68. o.

⁹ Ujvári Ákos: *Hagyományok és változások a jogos védelem elvi és gyakorlati megítélésében*. In Magyar Jog, 2002/6. szám, 339-344. o.

Érdeemes még szólni arról, hogy a Szabs. tv.¹⁰ 73. § (8) bek. értelmében a tulajdon elleni szabálysértés elkövetésén tetten ért személyt bárki visszatarthatja, köteles azonban őt a rendőrségnek haladéktalanul átadni, vagyis itt egy új terminus, a *visszatartási jog* jelenik meg.

II. A magyar szabályozás és joggyakorlat

A hatályos szabályozás a következőképpen néz ki:

*A bűncselekmény elkövetésén tetten ért személyt bárki elfoghatja, köteles azonban őt a nyomozó hatóságnak haladéktalanul átadni, vagy ha erre nincs módja, a rendőrséget tájékoztatni.*¹¹

A szabály nem részletes, nem is határozza meg, mely bűncselekmények esetében gyakorolható az elfogási jog. Ez eltérés több külföldi szabályozástól is, a magyar jogtörténeti vonulatba azonban teljes mértékben illeszkedik, az 1896 óta hatályban volt kódexeink egyike sem korlátozta e tekintetben az elfogási jog gyakorlásának lehetőségét. Továbbá, s ez szintén megfelel a magyar kodifikációs gyakorlatnak, megjelenik a hatóság elé kíséresi, illetve ennek meghatározott estre előírt alternatívája, a tájékoztatási kötelezettség.

A törvény indokolása sem hosszú, az alábbiakat mondja:

*A törvény e szabályok között helyezi el a tetten ért elkövető elfogását lehetővé tevő rendelkezést, mert egyrészt a konkrét esetben ez időben megelőzi az őrizet elrendelését, másrészt a kényszerintézkedésekhez hasonlóan ez is a személyi szabadság korlátozásával jár.*¹²

Az indokolás rövid ugyan, viszont ennek alapján azt a fontos megállapítást megtehetjük, hogy az őrizettől, illetve általában a kényszerintézkedésektől a jogalkotó egyértelműen elhatárolja, azon fogalmak alá be nem vonhatónak tartja a magánelfogást.

A Polt Péter által szerkesztett nagykommentár szól többek közt a tettenérés fogalmáról, a szükségességről, arányosságról és a tévedésről.¹³

A magyar joggyakorlat nem túl kiterjedt az elfogási jog tekintetében. Néhány, egymástól sokszor eltérő, döntéssel találkozhatunk. Az egyes döntések a következő főbb megállapításokat teszik:

A bűncselekmény elkövetésén tetten ért személy fogva tartása esetén, jogellenesség hiányában személyi szabadság megsértésének bűncselekménye nem valósul meg. [BH1990. 326.] Ebben az esetben az elkövetők kutyát uszítottak a sértettre, mire az, miután a kutya támadását sikeresen elhárította, a helyszínről menekülni igyekvő egyik elkövetőt úgy tartotta vissza, hogy földre szorította, onnan felhúzta a hajánál fogva, a folyosó korlátjához nyomta, lábait szétfeszítette és a karját hátra csavarta. Mindezek közben „kisebb” sérüléseket okozva neki. Utóbbi nyolc napon belül gyógyuló sérüléseket jelent. A döntés értelmében tehát a könnyű testi sértés okozható elfogási jog gyakorlása során.

A lopáson tetten ért és a gépkocsijába ülve a helyszínről távozó tolvajjal szemben a gépkocsi továbbhaladásának a megakadályozása érdekében a jármű szélvédő üvegének a betörése az eljárásjogban megengedett tevékenység kereteit nem lépi túl, és ezért a rongálás vétségében való bűnösség megállapítására nincs törvényes alap. [BH1995. 622.] Az irányadó tényállás releváns része értelmében az elkövetőt a sértett oly módon próbálta meg visszatartani attól, hogy autójával elmeneküljön, hogy a nála lévő kábeldarabbal a gépkocsi ablakát betörte. A bíróság megállapította, hogy a törvény a tetten ért személy elfogásának módjára és eszközére vonatkozóan utalást kétségkívül nem tartalmaz, de nyilvánvaló, hogy az „elfogás” kifejezés használata a tetten ért személlyel szemben az esetleges ellenállás leküzdéséhez vagy a menekülés megakadályozásához szükséges és elégséges erőszak alkalmazására mindenképpen feljogosítja az állampolgárokat. Fontos kiemelni, hogy ebben a körben a jogos védelem szóba kerülhet. A bíróság megállapította továbbá azt is, hogy ennek a büntetőjogi megítélése pedig - egybevetve azt a megkísérelt bűncselekmény súlyosságával alapvetően attól függ, hogy a rongálás természete és mértéke valóban az elfogást szolgálta-e, vagy pedig annak ezen túlmenő, megtorló jellege is volt. Vagyis a megvalósított bűncselekmény tárgyi súlyával való arányosság kérdését beemeli a vizsgálandó kérdések körébe. Az ítéletből, a jogos védelem mintájára,

¹⁰ A szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről szóló 2012. évi II. törvény

¹¹ Be. 273. §

¹² 2017. évi XC törvény indokolása- a büntetőeljárásról 273. §-hoz

¹³ Polt Péter (szerk.): *Nagykommentár a Büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvényhez*, a Be. 273. §-hoz

kettős feltétel bontakozik ki. Egyfelől az alkalmazott erőszaknak szükségesnek kell lenni az elfogáshoz, másfelől pedig arányban kell állnia a megvalósított bűncselekmény súlyával.

Jogellenesség hiánya miatt nem követik el a személyi szabadság megsértésének büntettét azok, akik a garázdaság elkövetésén tetten ért személyeket elfogják, és a gépkocsi csomagtartójába zárják annak érdekében, hogy a haladéktalanul értesített, s néhány perc múlva a helyszínre érkező rendőröknek átadják őket, illetve a bűncselekmény elkövetésén tetten ért személy elfogásának törvényességét nem zárja ki az, hogy az elfogó a tetten ért elkövető személyazonosságát ismeri. [EBH2000. 287.] A törvény a tetten ért személy elfogásának módját nem határozza meg. Az „elfogás” kifejezés azonban értelemszerűen magában foglalja a tetten ért személy mozgási, cselekvési szabadságának korlátozását, ellenállásának leküzdéséhez, menekülésének megakadályozásához szükséges és elégséges erőszak alkalmazását. Nyilvánvaló, hogy a cselekmény jogszerűsége csak addig állhat fenn, amíg a cél elérése érdekében elkerülhetetlenül szükséges.

Nem valósítja meg a személyi szabadság megsértésének a büntettét, aki a bűncselekmény elkövetésén tetten ért és a helyszínről menekülő személyeket a gépkocsijával üldözőbe veszi, őket elfogja, majd a csomagtartóba kényszerítve a lakására szállítja, és nyomban értesíti a rendőrséget. [BH2001. 408.] Az irányadó tényállás szerint az elkövetők kitörtek néhány facsemetét az utóbb az elfogási jogot gyakorló személy háza előtt, az üldözőbe vette őket, majd a gépkocsija csomagtartójába helyezte és visszazállította őket a lakására. Ott értesítette a rendőrséget, időközben a csomagtartót ugyan felnyitotta, azonban onnan az elkövetőket csak a rendőrség megérkezését követően engedte kiszállni. A bíróság ebben a körben vizsgálta az emberi méltóság sérelmének mértékét és, hogy mely sérelmek lettek volna elkerülhetőek. Vagyis a szükségességet vizsgálat tárgyává tette, illetve speciális arányossági kritériumot vizsgált az emberi méltóság tekintetében.

Az elfogási jog alkalmazása szempontjából bűncselekményen minden olyan magatartás értendő, amely a Btk. Különös Részében rögzített valamely törvényi tényállásba beilleszthető, függetlenül attól, hogy az ilyen cselekménynek van-e szabálysértési alakzata. [EBH2006. 1496.]

A tettenérés kapcsán a jogszabály olyan feltételt nem fogalmaz meg, hogy az elfogásnak anélkül kell megtörténnie, hogy az elkövetőt szem elől tévesztették volna. [EBH2013. B. 13.] Az irányadó tényállás értelmében az elfogási jog gyakorlója ugyan tetten érték az elkövetőket, vagyis szemtanúi voltak a tényállászerű cselekmény megvalósulásának, azonban az elfogási jogot mintegy ötven perccel az esetet követően gyakorolták, miután ismét rábukkantak az elkövetőkre.

A bűncselekmény elkövetésén tetten ért elkövető elfogása és visszatartása nem jogellenes támadás, ezért jogos védelmi helyzetet az elkövető javára nem alapoz meg. [BH2019. 2.] Az irányadó tényállás szerint egy lopáson tetten ért, majd menekülni próbáló elkövetőt tartóztattak fel, oly módon, hogy az autóval a helyszínről eltávozni igyekvő elkövető nyakát és egyik kezét a sértett a gépkocsi ablakán keresztül fogta, mialatt az mozgásban volt. Az elkövető a sértettre rányitotta a vezető oldali ajtót, amelynek következtében az elengedte. A bíróság érdekes módon arányossági kérdésekkel nem, kizárólag a szükséges mérték kérdésével foglalkozott.

Azon személyek, akik felismerni vélik egy személyben az előző napi tolvajt, amennyiben elfogják, bűncselekményt valósítanak meg, azaz nem alkalmazható ilyen esetekre a Be. 273. §, az elfogási jog. [Fővárosi Törvényszék Bf. 10.033/2018/11.]¹⁴

A fentiek értelmében a jelenlegi gyakorlat főbb pontjait a következőképpen határozhatjuk meg. Tettenérés után a szem elől tévesztés kritériumát ma már nem követeli meg a bírói gyakorlat. Jelen értelmezés szerint könnyű testi sértést lehet okozni, illetve rongálni is lehet elfogási jog gyakorlása keretében. Bűncselekmény alatt bármely, különös részi tényállásba beilleszthető cselekmény értendő. Az elfogási jog gyakorlása jogos védelmi helyzetet nem alapoz meg.

A könnyű testi sértés tekintetében megjegyzendő, hogy ugyan ezek nyolc napon belül gyógyulnak, azonban mégis komoly sérüléseket jelenthetnek. Ilyen például: kisebb vérömlenyek, az

¹⁴ Egyéb vizsgált határozatok: Debreceni Ítéltábla Bf.448/2011/8., Debreceni Ítéltábla Bf.571/2008/11., Fővárosi Ítéltábla Bf.444/2013/7., Fővárosi Ítéltábla Bf.232/2014/18., Fővárosi Ítéltábla Bf.67/2011/14., Fővárosi Ítéltábla Bf.190/2011/14., Fővárosi Ítéltábla Bf.257/2011/15., Fővárosi Ítéltábla Bf.76/2009/8., Fővárosi Ítéltábla Bf.168/2007/17., Budapesti II. és III. Kerületi Bíróság B.850/2015/31., Győri Törvényszék B.111/2021/13., Győri Törvényszék B.224/2015/270., Győri Törvényszék Bf.39/2017/5., Győri Törvényszék B.31/2013/7., Tatabányai Törvényszék Bf.481/2011/5., Budapest Környéki Törvényszék B.84/2011/45., Budaörsi Városi Bíróság B.597/2003/61., Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Bíróság B.647/2007/70.

izomba behatoló-de izomvarratot nem érintő- felszínes szúrt vagy szúrt-metszett sérülések, 1-3 fog meglazulása, dobhártya repedése, enyhe lefolyású agyrázódás.¹⁵

A szükségesség-arányosság kérdése, illetve az alkalmazható erőszak felső határa tekintetében a helyzet azonban nem tiszta. Ez, illetve a továbbra is nyitott kérdések komoly, elsősorban legalitási aggályokat vetnek fel, erről alább még lesz szó.

III. Alapjogi kérdések

Ha egy jogintézményt szeretnénk elemezni, kiváltképp büntetőjogi területen, annak alapjogi vonatkozásainak vizsgálata elkerülhetetlen. A magánelfogás e tekintetben is nagyon érzékeny téma, hiszen nem arról van szó, hogy az állam képviseletében a hatóság emberei alkalmaznak erőszakot, hanem arról, hogy magánszemély jogszabály által engedélyezett módon tesz így másik magánszemély vonatkozásában. E tekintetben az elfogási jog és a jogos védelem számos hasonló vonást mutat, azonban éppen ennyi eltérés is van a kettő között, azonban erről majd később. Mindenekelőtt meg kell vizsgálnunk az érintett alapjogokat, hogy a szabályozás hatályos alkotmányunk, az Alaptörvény 16 rendelkezéseinek megfelel-e.

Az elfogási jog esetén, az alapvető koncepció értelmében, arról van szó, hogy az egyik személy közérdekből korlátozza a másik személy szabad mozgáshoz és tartózkodási helyének szabad megválasztásához fűződő jogát.

Az Alaptörvény I. cikk (3) bekezdése értelmében:

Az alapvető jogokra és kötelezettségekre vonatkozó szabályokat törvény állapítja meg. Alapvető jog más alapvető jog érvényesülése vagy valamely alkotmányos érték védelme érdekében, a feltétlenül szükséges mértékben, az elérni kívánt céllal arányosan, az alapvető jog lényeges tartalmának tiszteletben tartásával korlátozható.

Az elfogó oldalán alapvető jog nem állapítható meg, alkotmányos érték azonban igen. Ez utóbbi azonosítható, mégpedig az Alaptörvény 46. cikk (1) bekezdésében meghatározott, rendőrség által ellátandó feladatokon keresztül, melyek a következők:

A rendőrség alapvető feladata a bűncselekmények megakadályozása, felderítése, a közbiztonság, a közrend és az államhatár rendjének védelme. A rendőrség részt vesz a jogellenes bevándorlás megakadályozásában.

A fentiek közül nyilvánvalóan a közrend és a közbiztonság is olyan értéknek minősül, mely érdekében az egyének alapvető jogai korlátozhatóak, látjuk ezt a rendőrség által alkalmazható kényszerselekmények esetében is.¹⁷

Utóbbi egyébként a testület is megállapította:

A közbiztonság a jogállam intézményrendszerének és a demokratikus társadalom működésének nélkülözhetetlen feltétele, és így általánosságban alkotmányos érték és alkotmányos cél. [13/2001. (V. 14.) AB hat.]¹⁸

A korlátozásnak tehát van legitim alapja. A fent sorra vett bírói gyakorlat alapján jelenleg a szabadsághoz való jog¹⁹, a szabad mozgáshoz és a tartózkodási hely szabad megválasztásához való jog²⁰, a testi egészséghez való jog²¹ és a tulajdonhoz való jog²² korlátozható az elfogási jog gyakorlása keretein belül.

A szükségesség-arányosság a Be. alapelvein keresztül is beszűrődik a büntetőeljárás törvény által meghatározott kényszerselekmények alkalmazásába. A Be. 2. § (3) bekezdés alapján:

¹⁵ lásd: Országos Igazságügyi Orvostani Intézet 16. számú módszertani levele a testi sérülések és egészségkárosodások igazságügyi orvosszakértői véleményezéséről

¹⁶ Magyarország Alaptörvénye (továbbiakban: Alaptörvény)

¹⁷ lásd: A Rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. törvény

¹⁸ Kiegészíti: 44/2004. (XI. 23.) AB hat., hivatkozva az Alaptörvény hatálybalépését követően: 3284/2020. (VII. 17) AB hat.

¹⁹ Alaptörvény IV. cikk (1) bek.

²⁰ Alaptörvény XXVII. cikk (1) bek.

²¹ Alaptörvény XX. cikk (1) bek.

²² Alaptörvény XIII. (1) bek.

A büntetőeljárásban alapvető jogot korlátozni csak az e törvény szerinti eljárásban, az e törvényben meghatározott okból, módon és mértékben lehet, feltéve, hogy az elérni kívánt cél kisebb korlátozással járó más eljárási cselekmény vagy intézkedés útján nem biztosítható.

Az indokolás²³ és Polt-féle Nagykommentár²⁴ alapján is a 2. § (3) bekezdésében meghatározott kritérium a Be. valamennyi, alapjogokat érintő rendelkezése esetén irányadó. Ennek értelmében azon bírói gyakorlattal lehet egyetérteni, amely a szükségességet és az arányosságot egyaránt kritériumként állítja az elfogó és annak cselekménye elé. Az már ezen túlmutató kérdés, amelyet alább részletezni fogok, hogy az arányosságnak mihez kell igazodnia. Vagyis, hogy a megvalósított bűncselekmény, avagy az elfogóval szembeszegülő, jogos védelmi helyzetet azonban meg nem alapozó, vagyis menekülési cselekménnyel kell arányban állnia az elfogás keretében kifejtett magatartásnak.

Alkotmányjogi tekintetben azonban az alkotmányellenesség szintjét elérő aggály merülhet fel. Az Alaptörvény C) cikk (3) bekezdése ugyanis a következőképpen rendelkezik:

Az Alaptörvény és a jogszabályok érvényre juttatása érdekében kényszer alkalmazására az állam jogosult.

Ezen rendelkezést bármily absztraktnan értelmezve sem megalapozható, hogy magánszemély magánszemély ellen erőszakot alkalmazzon közbiztonság érdekében. Ez természetesen felveti a jogos védelem alkotmányosságának kérdését is, azonban ez a probléma csak látszólagos, hiszen az állami kényszeralkalmazásra vonatkozó alkotmányos rendelkezéshez képest lex specialisnak minősül az önvédelmet alapvető jogként deklaráló alaptörvényi kitétel, amely így a jogos védelem alkotmányosságát biztosítja²⁵, legalábbis addig, ameddig a jogosan védekező a saját személye ellen irányuló támadás elhárítása érdekében cselekszik. Az ettől tágabb kört jelentő, más személy érdekében kifejtett magatartás alkotmányossága, éppen a fent hivatkozott C) cikk (3) bekezdés nyomán kérdéses lehet.

Hatályos alkotmányunk tehát lehetővé teszi ugyan bizonyos okok miatt alapjogok korlátozását, azonban a C) cikk (3) bekezdés olyan lex specialis, amely e körben lerontja az általános rendelkezéseket. Igyekeztem alkotmánybírói határozatokat keresni, hogy a C) cikk (3) bekezdés tartalmára vonatkozóan iránymutatást találjak. Összesen négy döntés született, amelyben szerepel, érdemben egyik sem taglalja a tartalmát.²⁶

Hasonlóan aggályos lehet a Be. 34. § (3) bekezdése:

A külföldön lévő magyar felségjelű kereskedelmi úszó létesítményen vagy polgári légi járművön a magyar büntető joghatóság alá tartozó bűncselekmény miatt az úszó létesítmény, illetve a légi jármű parancsnoka jogosult a nyomozó hatóságra vonatkozó rendelkezések alkalmazására.

Nyilvánvalóan a szabályozás teljesen racionális, dogmatikailag azonban talán helyesebb lett volna azon meghatározás, hogy a parancsnok hatóságnak minősül, ebben az esetben ugyanis fikció alapján hatóságként, az állam képviselőjében járna el, a hatályos szöveg szerint azonban megmarad parancsnoki minőségében és így kell rá alkalmazni a Be.-nek a hatóságokra vonatkozó egyes rendelkezéseit.

Visszatérve az elfogási jogra, tehát a C) cikk (3) bekezdése keletkezteti az egyik alkotmányjogi aggályt a jogintézménnyel szemben.

A másik probléma az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdés és az ebből folyó anyagi jogi értelemben vett legalitás részét képező pontos meghatározottság kritériumának hiányos teljesülése. Ez elsősorban a büntető anyagi jogra irányadó, abban az esetben viszont, amikor egy rendelkezés alapvetően a mindenkori büntető törvénykönyvbe ütköző magatartás tanúsítására jogosít, az adott jogosítványt pontosan körül kell határolni²⁷, hiszen ugyanannak az éremnek a két oldaláról van szó. Akkor ugyanis, amikor a jogalkotó meghatározza, hogy mely cselekmények nem minősülnek bűncselekménynek, egyúttal azt is megadja, hogy mely cselekmények igen. Emiatt tehát az általánosság igényével kijelenthető, hogy a jogszabályi engedélyek esetében ezen kritériumnak feltétlenül érvényesülnie kell.

²³ 2017. évi XC törvény indokolása- a büntetőeljárásról 2. §-hoz

²⁴ Polt (szerk.): im. a Be. 2. §-hoz, 2. pont

²⁵ Mindenkinek joga van törvényben meghatározottak szerint a személye, illetve a tulajdona ellen intézett vagy az ezeket közvetlenül fenyegető jogtalan támadás elhárításához. [Alaptörvény V. cikk]

²⁶ 3452/2021. (XI. 3.) AB hat., 6/2018. (VI. 27.) AB hat., 24/2016. (XII. 12) AB hat., 12/2013. (V. 24.) AB hat.

²⁷ A legalitásról lásd bővebben: Gellér Balázs – Ambrus István: *A magyar büntetőjog általános tanai I.* ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2019. 65-116. o.

Természetesen a definíció (hiszen a mindenkori btk. különös része nem más, mint definíciók halmaza) folyamatos értelmezésre szorul, és minden esetben van szakadék a normaszöveg és az adott történeti tényállás között.²⁸ Van azonban ennek egy szükségszerű, még elfogadható mértéke. Megítélésem szerint a Be. 273. §-a tekintetében ez a kritérium nem teljesülhet, ebben látom a másik kardinális alkotmányossági aggályt.

IV. A jogos védelem és az elfogási jog kapcsolata

Az elfogási jog és a jogos védelem²⁹ ugyan külön természetű jogintézmények, hiszen míg előbbi eljárásjogi, utóbbi pedig anyagi jogi, több érintkezési felületet is találunk a kettő között.

A legszorosabb kapcsolat nyilvánvalóan egy konkrét szituációban jelentkezhethet, hiszen a két jogintézmény mintegy kiegészítve egymást biztosítanak jogot magánerőszak alkalmazására.

Mindenekelőtt a hasonlóságokat kell sorra venni. Mind a két, jog biztosította lehetőség azt hivatott szolgálni, hogy jogszerű módon lehessen magánerőszakot alkalmazni. Ez a jogszerűség abban nyilvánul meg, hogy a jogos védelem is büntethetőségi akadály, illetve az elfogási jog is, mint jogszabály biztosította lehetőség, ilyen akadályt képez. Ehhez hozzá kell tenni, hogy mindkét esetben ún. objektív büntethetőségi akadályról van szó, azaz a megvalósított cselekmény nem lesz bűncselekmény. A jogirodalomban kialakult és jelenleg is érvényre jutó *communis opinio* szerint a társadalomra veszélyesség hiánya az, amely megalapozza az akadályt a jogos védelem esetében, azonban Mészáros Ádám a következőkre hívja fel a figyelmet:

„A társadalomra veszélyes cselekmény a törvény szerint az a tevékenység vagy mulasztás, amely mások személyét vagy jogait, illetve Magyarország Alaptörvény szerinti társadalmi, gazdasági, állami rendjét sérti vagy veszélyezteti [4. § (2) bek.].

Azt azonban nem lehet megfelelő komolysággal állítani, hogy a védelmi cselekmény, amely bűncselekményi tényállást merít ki, ne sértené más személy (tudniillik a támadó) személyét.”³⁰

Utóbbival kapcsolatban Ambrus kifejti, hogy a támadó a támadással gyakorlatilag beleegyezik a sérelembe, így pedig személye sem sérülhet. Utóbbi megállapítással kapcsolatban maga is kifejti, hogy érvelése nem támadhatatlan, hiszen hatályos jogunk értelmében élet kioltásával együtt járó cselekménybe beleegyezni nem lehet.³¹ Utóbbi aggályt én is osztom, kiegészítve azzal, hogy álláspontom szerint nem csak az élet kioltásával együtt járó, hanem semmilyen más cselekményre nem lehet magyarázat, hiszen a sértetti beleegyezés dogmatikáját végigtekintve, annak kritériumai nem teljesülnek, így a sértetti beleegyezés természetétől annyira idegen ez a magyarázat, amely még akkor sem helyes, hogyha „speciális” esetként hivatkozunk rá.

Meglátásom szerint, s ez igaz mind a jogos védelemre mind pedig az elfogási jogra, a társadalomra veszélyesség mint legálterminus és a materiális jogellenesség mint tudományos fogalom különtartásával lehet magyarázni azt, hogy a fenti intézmények keretei között kifejtett cselekményeket miért engedélyezi a jogalkotó. Utóbbit egyébként Tokaji Géza³², majd Nagy Ferenc³³ nyomán a Gellér – Ambrus szerzőpáros is hangsúlyozza. A materiális jogellenesség lényege, hogy előnnyel kompenzálja a cselekményt.³⁴ Tekintve, hogy a jogellenességet kizáró okok között léteznek olyanok is, amelyek nincsenek kodifikálva, azaz a bírói gyakorlat alkotta meg, e tekintetben rugalmasan járhatunk el, következésképpen álláspontom szerint lehet hivatkozni a materiális jogellenesség hiányára kodifikált büntethetőségi akadály esetén is, nem kell a társadalomra veszélyesség törvényi definíciójához ragaszkodni.

²⁸ Erről lásd bővebben: Gellér Balázs: *Legalitása vádpadon, Az anyagi büntetőnormák legalitásának elméleti elemzése*. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2013.

²⁹ Btk. 21. §

³⁰ Mészáros Ádám: *A jogos védelem elvi és gyakorlati problémái*. OKRI, Budapest, 2015. 25. o.

³¹ (Recenzió) Ambrus István: *Mészáros Ádám: A jogos védelem elvi és gyakorlati problémái*. In Magyar Jog 2015/11. szám, 666-667. o.

³² Tokaji Géza: *A bűncselekménytan alapjai a magyar büntetőjogban*. Közgazdasági és Jogi Kiadó, Budapest, 1984. 109. o.

³³ Nagy Ferenc: *A magyar büntetőjog általános része*. Budapest, 2010. 134. o.

³⁴ Gellér Balázs – Ambrus István: *A magyar büntetőjog általános tanai I*. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2019. 192. o.

Álláspontom szerint ezzel lehet magyarázni a felmerült problémát. Megjegyzendő, hogy Mészáros Ádám a materiális jogellenességet a jogi tárgy sérelmével azonosítja.³⁵

Nyilvánvaló különbség, hogy míg a jogos védelem anyagi jogi, addig az elfogási jog processzuális természetű.³⁶ Míg előbbi rendkívüli módon kidolgozott és számos szakcikk értekezik róla³⁷, addig utóbbinak még a törvényi feltételei sem teljesen világosak³⁸, a fent ismertetett néhány helyen egymásnak ellent is mondó jogalkalmazói értelmezés pedig éppen erre világít rá. Eltérést jelent az alkalmazható erőszak is. Míg jogos védelemlél az elhárító cselekmény vizsgálatánál kizárólag szükségességi szempontból vizsgálódunk, addig az elfogási jog esetén, a már tárgyalt büntetőeljárás alapelvekből kiindulva, szükségességi és arányossági aspektusokat egyaránt vizsgálnunk kell.

Ahogy fent említettem, a jogos védelem és az elfogási jog összefonódhatnak konkrét helyzetekben. Az is tisztázandó, hogy a sértettnek van-e joga a Be. 273. §-ban foglaltak alapján elfogni az elkövetőt. Ezzel kapcsolatban nem osztom Györe azon álláspontját, hogy a sértettnek a jogos védelem keretei között kellene ezt a jogot biztosítani³⁹. Nem célszerű ugyanis olyan striczen értelmezni a jogszabályt, hogy a sértettet ne emeljük be azon személyek közé, akik a 273. §-ban biztosított jogot gyakorolhatják. Györe szerint meg kell engedni, hogy a jogos védelem keretei között a védekező el is fogja a támadót, ne csak a támadást hárítsa el. Ugyan a kérdéses cikk még akkor keletkezett, amikor az arányosságot jogos védelem keretei között is vizsgálták, ugyanakkor már akkoriban sem lehetett helytálló ez a kijelentés, hiszen eltérő szemüvegen keresztül kell nézni egy, az elfogás, illetve a támadás elhárítása érdekében kifejtett cselekmény arányosságát. Ez manapság, amikor a kritériumrendszerek még inkább eltávolodtak egymástól, még élesebben kiütözik.

V. Javaslat de lege ferenda

A tetten ért elkövető elfogása és visszatartása

273. § (1) *A bűncselekmény elkövetésén tetten ért személyt bárki elfoghatja, szükség esetén visszatarthatja, köteles azonban őt a nyomozó hatóságnak haladéktalanul átadni, vagy ha erre nincs módja, a nyomozó hatóságot tájékoztatni.*

(2) *Az elfogás, vagy az elfogott személy visszatartása érdekében az ahhoz szükséges és az elkövetett bűncselekménnyel arányos cselekmény alkalmazható.*

(3) *Az elfogás, illetve visszatartás érdekében alkalmazott cselekmény nem járhat az elkövető életének kioltásával és nem eredményezheti az elkövető életveszélyét, maradandó fogyatékoságát, súlyos egészségromlását.*

(4) *E § rendelkezései nem zárják ki, hogy az elfogási jog gyakorlója eredménnyel hivatkozzon a jogos védelemre.*

(5) *Az arányosság kérdésének megítélésakor elsősorban a bűncselekmények Btk-ban meghatározott büntetési tételeire kell figyelemmel lenni.*

A javaslat arányossági tényezőjéhez szükséges néhány megjegyzést fűzni, hiszen éppen ez az a kritérium, amely a jogos védelem során alkalmazott, a támadás elhárítását célzó cselekménnyel szemben immáron nem kritérium. A jogos védelem körében ennek indoka az, hogy a védekező személynek ne kelljen kockázatot viselnie például egy, az elkövető által megvalósítani szándékozott cselekményen túli eredményért, és minden egyéb következmény a támadó terhén legyen. Az elfogási jognál azonban

³⁵ „Mert ilyen esetben megvalósul mind a formális mind a materiális jogellenesség, ennek ellenére a cselekmény mégsem lesz jogellenes.” Mészáros: im. 36. o.

³⁶ Habár azt meg kell említeni, hogy a Btk. 24. §-a becsatornázza az elfogási jogot az anyagi jogba.

³⁷ lásd például: Mészáros: im., 2015, Ott István: *Adalékok a jogos védelem vitatott kérdéseire.* Magyar Jog, 2014/10. szám, 575-585. o., Gellér-Ambrus: im. 2018/2., 119-128. o., Gál Andor: *A jogos védelem szabályozási céljára vonatkozó elméletekről.* In Jogtudományi Közlöny, 2016/6. szám, 328-338. o., Tóth Mihály: *Néhány szempont a jogos védelemkörében zajló vitához.* In Büntetőjogi Szemle, 2012/1. szám, 24-30. o., Nagy Ferenc: *Gondolatok a jogos védelemről.* In Európai Jog, 2004/4. szám, 4-12. o., Ujvári Ákos: *Hagyományok és változások a jogos védelem elvi és gyakorlati megítélésében.* In Magyar Jog, 2002/6. szám, 339-344. o., Lőrinczy György: *Gondolatok a jogos védelemről.* In Magyar Jog, 2013/4. szám, 205-210. o.,

³⁸ szakcikk tekintetében lásd: Györe: im. 67-77. o., Mészáros Ádám Zoltán: *A Btk.-n kívüli jogforrások büntetőjogi felelősséget alakító szerepéről,* MJ., 2016/4., 242-244. o.

³⁹ Györe: im. 67-77. o.

merőben más a helyzet. Ahogyan többször kiemeltem, az elfogási jog biztosításán keresztül a jogalkotó a közrend és közbiztonság mint alkotmányos értékek védelmét biztosítja, ebben az esetben tehát már megvalósult bűncselekmény, amelyet az elfogási jog gyakorlója értékelni tud.

E körben fontos rámutatni, hogy van egy olyan minimum szintje az erőszaknak, amelyet mindenképpen alkalmazni kell. Tehát a személyi szabadság megsértése, és az elfogási cselekménnyel érintett személy szabad mozgásban való jogának korlátozása olyan, az elfogási jog természetéből fakadó és azzal így szükségszerűen együtt járó jogsérelem, amelyet minden esetben jogszerűnek kell tekinteni. Ellenben például, ha az elkövető okoz egy egyértelműen azonosítható összegű kárt eredményező rongálást, akkor az elfogási jog gyakorlója ezzel kizárólag arányban álló rongálást okozhat az elfogási jog gyakorlása érdekében. Fontos kiemelni, hogy egészen addig, ameddig a bűncselekmény sértettje jogos védelmi helyzetben van, kizárólag annak szabályai, így csakis a szükségességi kritérium vonatkozik a védelmi cselekményre.

Záró gondolatok

A „*libertas inaestimabilis res est*” római regulával indítottam értekezésemet, így hát a mű végén is egy szabadságra vonatkozó római mondásra hivatkozom, mely a következőképpen szól: *Libertas omnibus rebus favorabilior est*. Utóbbi azt jelenti, hogy *mindennél előbbrevaló a szabadság*.⁴⁰ Ez azért nagyon fontos számunkra, hogy érezzük annak súlyát, amikor lehetőséget teremtünk valakinek, hogy más személy szabadságát korlátozza. Így van ez akkor is, amikor az állam gyakorolja a szabadságelvonásra felhatalmazó jogot, azonban talán még ennél is nagyobb a jogalkotó felelőssége akkor, amikor magánszemélyt jogosít ugyanerre. Másrészt az elfogási jog gyakorlójának szabadsága is kockán forog, amennyiben a jogszabályi keretek nem világosak, nagyon könnyen találhatja magát a jogtalanság talaján. Felfoghatatlanul nagy felelősség tehát a jogszerű magánérszak szabályozásának mikéntje. Ezért is sajnálatos, hogy a magyar szakirodalom hiányos e téren. Ha talán hiánypótlónak nem is nevezném munkámat, bízom benne, hogy gondolatébresztő hatása lesz az e téren jelenleg teljesen dermedt hazai helyzetre.

Ennek érdekében igyekeztem összehasonlítani az anyagi jogi „testvérnek” nevezhető jogos védelemmel, kiemelve a köztük lévő különbségeket és hasonlóságokat, sorra venni a felmerülő alkotmány- és büntetőjogi aggályokat, végül pedig alternatíváját nyújtani a jelenlegi szabályozásnak.

A fentiekben túl pedig szándékom volt méltó módon emlékezni Mészáros Ádámra.

Bízom benne, hogy írásom sikeresen teljesítette ezen feladatait.

⁴⁰ Hamza-Kállay: im. 50. o.

Irodalomjegyzék

1. (Recenzió) AMBRUS István: Mészáros Ádám: A jogos védelem elvi és gyakorlati problémái, MJ 2015/11.
2. AMBRUS István: A kis értékű tulajdonsértések kezelésének néhány kérdése büntetőjogi nézőpontból. In.: A jogrendszer mint a gazdasági fejlődés infrastruktúrája sorozat, MTA Law Working Papers, 2015/15
3. ANGYAL Pál: A magyar büntetőeljárás jog tankönyve, Athenaeum Irodalmi és Nyomdai R.-T. Kiadása, Budapest, 1915, I. kötet
4. BELOVICS Ervin – BÉRCES Viktor: Büntető eljárásjog, ORAC Kiadó Kft., Budapest, 2023
5. BELOVICS Ervin: Büntetőjog II. Különös rész, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2019
6. BELOVICS Ervin-Tóth Mihály: Büntető eljárásjog, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2015
7. DEGRÉ Lajos: A jogos védelem az anyagi büntetőjogban. Tanúlmány az anyagi büntetőjog köréből, Politzer Zsigmond és Fia, Vác, 1910
8. EDVI Illés Károly: A büntető törvénykönyv magyarázata, Révai Testvérek, Budapest, 1984
9. FINKEY Ferencz: A magyar büntetőjog tankönyve, Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Budapest, 1914
10. GÁL Andor: A jogos védelem szabályozási céljára vonatkozó elméletekről, JK., 2016/6.
11. GELLÉR Balázs – Ambrus István: A jogos védelmi helyzetben kifejtett elhárító cselekmény szükségessége, valamint a szituációs jogos védelem a legújabb bírói gyakorlat tükrében, MJ., 2018/2.
12. GELLÉR Balázs – AMBRUS István: A magyar büntetőjog általános tanai I., ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2019
13. GELLÉR Balázs: Legalitása vádpadon, Az anyagi büntetőnormák legalitásának elméleti elemzése, ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2013
14. GYÖRE István: A magánelfogás mint büntethetőséget kizáró ok, MJ., 2003/2.
15. HAMZA Gábor-KÁLLAY István: De diversis regulis iuris antiqui, Aurum Alapítvány, Budapest, 2021
16. <https://www.connexionfrance.com/article/Practical/Your-Questions/Everyday-Life/Are-citizens-arrests-legal-in-France-yes-it-comes-under-article-73-of-the-Code-de-procedure-penale> (megtekintés ideje: 2024. 01. 31.)
17. LŐRINCZY György: Gondolatok a jogos védelemről, MJ. 2013/4.
18. MÉSZÁROS Ádám Zoltán: A Btk.-n kívüli jogforrások büntetőjogi felelősséget alakító szerepéről, MJ., 2016/4.
19. MÉSZÁROS Ádám Zoltán: A jogos védelem és a végszükség korlátainak túllépéséről, BJSZ, 2014/2.
20. MÉSZÁROS Ádám: A jogos védelem elvi és gyakorlati problémái, Országos Kriminológiai Intézet, Budapest, 2015
21. NAGY Ferenc: A magyar büntetőjog általános része, 2. kiadás, Budapest, 2010
22. NAGY Ferenc: Gondolatok a jogos védelemről, EJ., 2004/4. melléklet
23. OTT István: Adalékok a jogos védelem vitatott kérdéseire, MJ. 2014/10
24. POLT Péter [főszerk.]: Nagykommentár a Büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvényhez
25. Thos. W. Haycraft: Executive powers in relation to crime and disorder or powers of police in England, Butterworth & Co., London, 1897
26. TOKAJI Géza: A bűncselekménytalan alapjai a magyar büntetőjogban, Közgazdasági és Jogi Kiadó, Budapest, 1984
27. TÓTH Mihály: Néhány szempont a jogos védelemkörében zajló vitához, BSZ. 2012/1.
28. UJVÁRI Ákos: Hagyományok és változások a jogos védelem elvi és gyakorlati megítélésében, MJ., 2002/6.

Jogforrások

1. 44/2004. (XI. 23.) AB hat.
2. 3284/2020. (VII. 17) AB hat.
3. 3452/2021. (XI. 3.) AB hat.
4. 6/2018. (VI. 27.) AB hat.
5. 24/2016. (XII. 12) AB hat.
6. 12/2013. (V. 24.) AB hat.
7. BH1990. 326.
8. BH1995. 622.
9. EBH2000. 287.
10. BH2001. 408.
11. EBH2006. 1496.
12. EBH2013. B. 13.
13. BH2019. 2.
14. KGD2015. 41.
15. Fővárosi Törvényszék Bf. 10.033/2018/11.
16. Debreceni Ítéltábla Bf.448/2011/8.
17. Debreceni Ítéltábla Bf.571/2008/11.
18. Fővárosi Ítéltábla Bf.444/2013/7.
19. Fővárosi Ítéltábla Bf.232/2014/18.
20. Fővárosi Ítéltábla Bf.67/2011/14.
21. Fővárosi Ítéltábla Bf.190/2011/14.
22. Fővárosi Ítéltábla Bf.257/2011/15.
23. Fővárosi Ítéltábla Bf.76/2009/8.
24. Fővárosi Ítéltábla Bhar.168/2007/17.
25. Budapesti II. és III. Kerületi Bíróság B.850/2015/31.
26. Győri Törvényszék B.111/2021/13.
27. Győri Törvényszék B.224/2015/270.
28. Győri Törvényszék Bf.39/2017/5.
29. Győri Törvényszék B.31/2013/7.
30. Tatabányai Törvényszék Bf.481/2011/5.
31. Budapest Környéki Törvényszék B.84/2011/45.
32. Budaörsi Városi Bíróság B.597/2003/61.
33. Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Bíróság B.647/2007/70.
34. Bfv. 859/2017/13.

Egyéb

Országos Igazságügyi Orvostani Intézet 16. számú módszertani levele a testi sérülések és egészségkárosodások igazságügyi orvosszakértői véleményezéséről